

לעילוי נשמת
 יומטוב בן אסתר אליאסי ז"ל
 שרה בת חוטה כחלון ז"ל
 ת.נ.צ.ב.ה.

"תרים" או "מרגלים", והיום עיון בפרשת השבוע על פי "התורה והמצוה" למלבי"ם

1. במדבר י"ג, ב'-י"ד, א'

(ב) שלחו לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אזור איש אזור למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: (ג) וישלחו אתם משה ממדבר פארן על פי יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: ... (טו) אלה שמות האנשים אשר שלחו משה לתור את הארץ ויקרא משה להושיע בן נון יהושע: (יז) וישלחו אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר: (יז) וראיתם את הארץ מה הוא ואת העם הישב עליה הוזהק הוא הרפה המעט הוא אם רב: (יט) ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה הוא אם רעה ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הפמוזנים אם פמוצרים: (כ) ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקוחתם מפרי הארץ והימים ימי בפורי ענבים: (כא) ועלו ויתרו את הארץ ממדבר צן עד רזוב לבא וזמת: (כב) ועלו בנגב ויבאו עד זכרון וישם אוזימן ששי ותלמי ילדי הענק וזכרון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: (כג) ויבאו עד נזול אשכול ויכרתו משם ומודה ואשכול ענבים אזור וישארו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: ... (כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: (כו) וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ: (כו) ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם אבת זולב ודבש הוא וזה פריה: (כוז) אפס פי עין העם הישב בארץ והערים בצרות גדולת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: (כט) עמלק יושב בארץ הנגב והוזתי והיבوسی והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן: (ל) והס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נזכל לה: (לא) והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נזכל לעלות אל העם כי זזק הוא ממנו: (לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדה: (לג) וישם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפלים וגדי בעינינו כוונגבים וכן היינו בעיניהם: (א) והשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילה ההוא:

2. יהושע ב', א'

וישלחו יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים וירש לאמר לכו ראו את הארץ ואת יריזו ...

3. דברים א, כ"ד

ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נזול אשכול וירגלו אתה:

4. במדבר כ"א, ל"ב

וישלחו משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה וירש (ויורש) את האמרי אשר שם:

5. מלבי"ם במדבר י"ג, ב'-י"ד, א'

(א) שלח לך אנשים, כבר בארתי (בפ' מקץ) כי יש שני מיני מרגלים, [א] העם המבקשים להם מקום לשבת שולחים תחלה תרים לתור את הארץ הטובה היא אם רעה, [ב] אחר ששבו התרים והודיעו להם שמושב הארץ טוב לפנייהם והסכימו לרשת אותה ולכבשה אז שולחים מרגלים לראות את ערות הארץ, היינו שירגלו את המקומות שאין הארץ מבוזרת שם כ"כ לכבשה משם, הראשון נקרא תר והשני נקרא מרגל, כי התר מבקש את הטוב והמרגל מחפש את הרע ואת ערות הארץ, ויש הבדל בשליחותם, [א] את התרים ישלחו כל העם כי להם נוגע הדבר, ואת המרגלים ישלח שר הצבא כי הדבר נוגע לו לדעת מאיזה מקום ילחם על הארץ ויכבשנה, ולרוב יעלימו תשובת מרגלים אלה מן העם לבל יגלה סתרי המלחמה וסדריה שהם דברים המשומרים בסוד בין ראשי הצבא, [ב] אם כמה שבטים ישלחו תרים לראות את הארץ הטובה היא אם רעה אז כ"א מן השבטים שולח איש מיוחד מבני שבטו ואין שבט אחד סומך על שליח משבט אחר, כי יצויר תהיה הארץ טובה לפני שבט אחד ורעה לשבט אחר, למשל ארץ מקנה היתה טובה לפני בני ראובן ובני גד, וארץ ששם חוף אניות טובה לפני שבט זבולון אשר על חוף ימים ישכון. וכדומה, משא"כ אם שולחים מרגלים לראות את ערות הארץ, ישלח שר הצבא מרגל אחד בעד כל השבטים, [ג] שאם שולחים ע"ד לתור את הארץ אם טובה היא או רעה שולחים נשיא השבט והחשוב שבהם שעליו יסמך לבם ויאמינו בדבריו ובמדעו לדעת הטוב לפנייהם, לא כן אם שולחים מרגלים

לראות את ערות הארץ שולחים אנשים פחותים, שלכן מרגלים ששלח יהושע שהיה שליחותם לראות את ערות הארץ שלחם יהושע לא העם, ושלחם בשתיקה כמ"ש מרגלים חרט, כי זה נוגע לשר הצבא לבדו, ושלח רק שנים אנשים, לא איש אחד לשבט, ולא הודיע שמותם כי אין נ"מ מי היו, והנה מבואר במשנה תורה (דברים א') ... כי כאשר אמר להם עלה רש חשבו שיכבשוה ע"י כבוש ותכסיסי מלחמה ובזה צריך לשלוח מרגלים לראות מקומות שאינם מבוזרים ושקל לכבוש משם, ובעיני משה הוטב הדבר כאשר חשב ג"כ שיהיה הכבוש בדרך הטבע כי לא ירבה ה' נסים בחנם, אבל ה' גלה לו שא"צ לשלוח מרגלים על דרך זה, כי לא יכבשוה בדרך הטבע שבדרך הטבע עז העם היושב בארץ וא"א לכבשם, רק שיהיה הכבוש נסיי ע"י ה' וכמ"ש להם אח"ז אתה עובר את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובעזרות בשמים עם גדול ורם בני ענקים וכו', ר"ל ומכל זה תדע שא"א לכבשם בדרך מלחמה טבעיית, רק וידעת היום כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך אש אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך, ולפ"ז א"צ לשלוח מרגלים לראות את ערות הארץ כי אין מעצור לה' להושיע בכל מקום שיכנסו שמה, רק כאשר ידע ה' שישראל בלתי מאמינים בלבם שהיא ארץ זבת חלב ודבש וכמ"ש וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו, וע"ז התיר למשה לשלוח תרים לראות את טובת הארץ, לא מרגלים לראות את ערותה, ...

(יח) וראיתם, [ב] שצוה להם לראות את הארץ ואם היו הולכים לרגל מקום הנוח לכבוש משם לא היה צריך שיכנסו אל תוך הארץ, רק לרגל גבולי הארץ סביב לידע מאיזה מקום נוח לכבוש, ולמה להם לעבור אל תוך הארץ, [ג] הדברים שצוה אותם לעיין עליהם כלם היו רק לתור את טיב הארץ לא לרגלה, והנה צוה להם לתור ג' דברים וכולם היו רק לראות הטובה היא אם רעה, [א] וראיתם את הארץ ואת העם, שהוא לראות טבע האקלים ואוירו לענין החיים והבריאות, וזה ישוער בהשקף על הארץ בעירוף יושביה, כי ידוע שיש ארץ שאוירה טוב לפני אנשים גבורים ולא לפני אנשים חלושי המזג, למשל מדינת אפריקה יתקיימו בה הכושים שמזגם חם וינזקו בה הלבנים שמזגם רך ואין יכולים לסבול החום הגדול, ... וז"ש וראיתם את הארץ ואת העם ר"ל תעריכו יחוס שניהם זל"ז, ...

(ט) ומה הארץ אשר הוא יושב בה, היא בחינה שניה לראות איכות הארץ לישיבת בני אדם שיש ארץ שבריאה בטבעה ואינה טובה לישוב מחסרון המים והמעיינות כמ"ש כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים, או אם מלאה צורים וסלעים בלתי נעבדת ונחרשת, וכ"ז שייך לישוב הארץ כמ"ש אשר הוא יושב בה, ועם זה יראו אם טובה לבנות בה בנינים וזה יודע מבנין הערים ואיכותם אם יש בה ערים גדולות ומבצרים או פרוזים ישבו בשאין להם אבני גזית או שהם עניים מלבנות להם כרכים מוקפים חומה וזה ג"כ עדות שלא נמצאו ביניהם דברים יקרים שייראו בעבורו שיבוא רגל זרים לארצם, וע"כ יושבים פרוזים לבטח כי לא יחרידם אויב:

(פ) ומה הארץ, בחינה ג' לראות הארץ עצמה לענין התבואה והפירות ומדעה המקנה השמנה היא אם רזה, וגם אם יש בה עצים עצי פירות ואילני סרק לשרפה ולבנין שזה מתנאי טוב הארץ ... ובפרט שהימים ימי בכורי ענבים ודרך כל הנוסעים לשאת אתם ענבים ולא יתראו ע"כ כמרגלים:

(בא) ויעלו, ספר כי בעלייתם שמרו פקודת משלחם ויתורו את הארץ כדרך תרים לא כדרך מרגלים, והראיה כי הלכו ממדבר צין נגבה שהיא במקצוע דרומית מזרחית עד רחוב לבא חמת שהיה במצר הצפוני ר"ל במקצוע צפונית מערבית, נמצא שלא הלכו אצל הגבולים לבד כדרך המרגלים רק עברו את כל הארץ מדרום לצפון וכמו שפרש"י כדרך התרים:

(בב) ויעלו, ובחזרתם שחזרו מצפון לדרום באו בחזרה לנגב, ויבא עד חברון, שבחברון לא הלכו כלם ביחד רק בא כל אחד לבדו, והטעם שבכ"מ שהלכו לא מצאו לא ענקים ולא ערים בצורות ולכן הלכו כלם ביחד ולא חשו פן ירגישו בהם שהם מרגלים, כי בערי הפרוות לא יקפידו על אורחים הבאים לחשדם כמרגלים, שמרגלים לא ילכו לרגל רק את ערי המבצר לרגל שם את המבצרים וכלי הנשק ומספר אנשי החיל והגבורים, ולכן הלכו ביחד, אבל כאשר רצו לכנס לחברון ששם היו ענקים וערים בצורות ... פחדו שיחטדו אותם למרגלים וע"כ לא נכנסו לשם ביחד, ועז"א ויבא עד חברון בלשון יחיד שבא כ"א בפ"ע, ...

(בג) ויבאו עד נחל אשכל, אחד שיצאו מחברון שוב התחברו יחד והלכו ביחד כי לא היה פחד עוד כי היו ערי פרוות, ... ומבואר כי עד עתה הלכו כפי שליחות משה לתור את הארץ לא לרגל, כמ"ש אח"כ וישבו מתור הארץ, וכן אמר כמספר הימים אשר תרתם את הארץ, כי עד עתה לא מצאו שום טענה להוציא דבה, וגם בהיותם בחברון ששם ראו ענקים וערים בצורות, מ"מ אחד ששם הלכו אחד אחד לבדו לא נתאספו עדיין להשלים עצתם אל הרגול והוצאת דבה, עד שהתקבצו יחד בנחל אשכל ושם דברו ביחד מן הענקים וערים

בצורות שראו בחברון או פרה הזדון וגמרו ביניהם להוציא דבה, ...

(כד) וישבו מתור הארץ, הוא כמ"ש (בפסוק כג) שכל הארבעים יום שמרו פקודת משה והיו תרים לא מרגלים, ורק מקץ ארבעים יום שהגיעו לנחל אשכל שבו מתור הארץ, וגמרו במחשבתם להיות מרגלים ולהוציא דבה:

(כו) וילכו ויבואו, ספר כי תחלת דבריהם היו טובים והיה תשובה על מה שנשלחו ועז"א וישיבו אותם דבר, שהתשובה הוא על דבר שנשלחו שהיה כדי לתור את הארץ הטובה היא אם רעה, ובאשר שליחות זה יצא מכלל העדה לא משר הצבא לבד כנ"ל לכן אמר וישיבו אותם דבר ואת כל העדה, ... ויראום את פרי הארץ כדי שכלם יראו בעיניהם שהארץ טובה: (כז) ויספרו לו, ... למשה לבדו שזה נוגע רק לשר הצבא. ויאמרו באנו אל הארץ, עתה מפרש, נגד מ"ש וישיבו אותם דבר אמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו ר"ל מצד הענין ששלחתנו שהיה לתור את טיב הארץ, נשיב לך כי ארץ זבת חלב ודבש היא:

(כח) אפס, עתה מפרש מ"ש ויספרו לו, שהוסיפו ספור לומר אולם אליה וקוץ בה, ויש לנו לספר מענין שלא נשלחנו ע"ז אבל זה שולל כל הטוב שראינו, כי עז העם, מלת עז מורה שקשה לכבשם בין מצד העם בין מצד הערים שהם בצורות, בין מצד גבוריהם היוצאים בראשיהם שהם ילידי הענק, ולא זאת לבד כי גם אי אפשר שנעבור את הגבול, כי אם נרצה לכנס אליה מצד דרום, הנה (כט) עמלק יושב בארץ הנגב, ואם נרצה לכנס בצד צפון שם ההר שיושב החתי והיבוסים והאמורים, ואם נרצה לכנס מצד מזרח או מצד מערב הכנעני יושב על הים במערב ועל יד הירדן במזרח. והנה דבר זה אמרו רק דרך ספור ורק למשה, וככ"ז ממה שאמרנו במעמד כל העם והודיעו מחשבתם הרעה במלת אפס ששולל הטוב שדברו קודם, נודע מחשבתם שהיה כונתם להפחיד את העם:

(ל) ויהס, כלב ... כי הגם שהם גבורים יכול נוכל לה כי כחנו עז מכחם:

(לא) והאנשים מצד שעלו עמו ויודעים הדבר כמוהו השיבו שלא לבד שלא נוכל לרשת את הארץ כי גם לא נוכל לעלות אל העם אף לעבור את הגבולים. והנה דבור המרגלים ותשובת כלב הכל היה אל משה לא אל ב"י כי מה שנוגע מענין הכבוש שייך לשר הצבא כנ"ל, והם ידעו שמשה לא שלח אותם ע"ז לרגל את הארץ, וידעו שמשה ישיב להם שהכבוש לא יהיה באמת בדרך מלחמה רק יהיה נסיון ע"י ה' וכמו שנוכר במשנה תורה שמה השיב להם כן באמת ... ובוה לא יוכלו לכפור שיש יכולת ביד ה' להוריש לפניהם גוים גדולים ועצומים מהם, ובפרט שיהושע וכלב הכחישו גם הנחה זו מ"ש שכה יושבי הארץ רב מכחם, והם העידו שכה

ישראל גדול יותר גם בדרך מלחמה, ותרי כמאה, והרי הדבר שקול, וחששו שישראל יאמינו למשה וליהושע וכלב, לכן התחכמו להוציא דבה על הארץ בדבר שנשלחו עליו והוא בטובת הארץ עצמה וז"ש:

(לב) ויציאו דבת הארץ אשר תרו אותה, ... כי לשון הרע שספרו תחלה מצד הרגול דברו אל משה שזה שייך אל שר הצבא, אבל דבה זו שהי' מצד מה שתרו זה שייך אל כלל ישראל לא אל שר הצבא, ועז"א הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ר"ל שהודעה זו שנאמר עתה הוא מצד שעברנו כדי לתור אם היא טובה לשוב. והנה בעת ששלחם משה לתור נתן להם ג' בחינות, והבחינה הראשונה היתה וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה, שפרשתי שצוה שיבחנו מזג האקלים ואיורו אם טוב לבריאות הגוף וזה יבחנו בעירוף הבחינה על הארץ עם העם היושב עליה, שיש ארץ שהמזג שלה היא חריף וחד ולא יתקיימו רק אנשים גבורים חזקי הגוף לא אנשים חלשים, וע"ז השיבו שבבחינה זו מצאו שהיא אוכלת יושביה היינו שמרוב החום וחריפות המזג לא יתקיימו בה אנשים פשוטים רק אנשים עצומים וחזקי הגוף, וכל האנשים הפשוטים תאכל אותם הארץ היינו חריפות אורה ומזגה, שלכן כל העם אשר ראינו בתוכה הם רק אנשי מדות גבהי קומה וחזקי הגוף שרק הם מתקיימים שם ואנשים הפשוטים לא נמצאו שמה כי אכלה הארץ אותם, וא"א שיתקיימו בני ישראל שם, ...

(א) ותשא כל העדה, מבואר שעל הדבה אשר הוציאו שהיא ארץ אוכלת יושביה לא שמו לב כי ההוכחה שנתנו ע"ז משנוי פירותיה ומגודל אנשי הארץ אינה ראייה שלא יתקיימו בה גם אנשים קצרי קומה בפרט אלא שנתגדלו בעבודת פרך ובנסיעות קשות במדבריות הם לא יפעל עליהם שנוי האקלים כנודע, רק עקר מה ששמו לב היה מפחדם להלחם עם אנשי הארץ הגבורים ולא האמינו כי ביד ה' להלחם עם יושבי הארץ ולהכניעם לפניהם.